

ÇOCUKLARLA İLGİLİ VE ÇOCUKLARLA BİRLİKTE YAPILAN ARAŞTIRMALARDA GÖZETİLECEK ETİK KURALLAR ETHICAL RESEARCH INVOLVING CHILDREN

Centre for Childne
and Young People
research, education, advocacy

Southern Cross
University

Childwatch
INTERNATIONAL
RESEARCH NETWORK

unicef
Office of Research

UNIVERSITY
OTAGO
Te Whare Wānanga o Ōtago
NEW ZEALAND

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır.

115 ÖRNEK DURUMLAR

ERIC'in temel amaçlarından biri de, çocukların ve gençlerin yer aldıkları araştırmaları şekillendiren öykülerin, deneyimlerin, etik meselelerin ve duyarlılıkların öğrenilmesi ve paylaşılmasıdır. Burada yer alan örnek durumlar, araştırmacıların kendi sözleriyle yaptıkları katkılardır ve amaçlanan da karşılaşılabilecekleri daha zorlu ve tartışmalı etik konularda başka araştırmacılara yardımcı olmaktır. Çeřitli uluslararası bağlamdan ve farklı araştırma paradigmalarından derlenen bu örnek durumlar, etik düşüncüyü geliştirmede ve çocuklarla yapılan araştırmalarda etik uygulamaları iyileştirmede başvurulabilecek süreçlere ışık tutmak üzere kullanılmıştır. Araştırmacılardan beklenen, bu örnek durumları, kendi deneyimleri ve bağlamları çerçevesinde dikkate almalarıdır.

Örnek durum 16: Araştırmaya çocuk katılımına onay verecek bakıcı: En güç durumdakilere ulaşma ve koruma

Arka plan bağlamı:

Genç Bakıcılar Araştırması, Üniversiteler, Güney Afrika Hükümeti, UNICEF, Save the Children ve HIV/AIDS'ten etkilenen çocuklar için Ulusal Eylem Komitesi ile birlikte geliştirilen ülke ölçeğinde bir çalışmadır. Araştırma, boylamsal bir tasarımla 10-17 yaş grubundan 6000 çocuklar görüşmektedir. Amaçlanan, AIDS yüzünden kimsesiz kalmanın ve bakıcı olarak AIDS'li olmanın, ayrıca istismar gibi olayların çocuklar üzerindeki etkilerinin belirlenmesiydi. Bir başka amaç da bu çocuklara yardımcı olabilecek hizmetlerin ve programların belirlenmesiydi. Bakınız: www.youngcarers.org.za.

Etik görev:

Çocukların güç durumlarını ve risklere açık oluşlarını inceleyen araştırmaların üç etik zorunluluğu vardır –ve bunlar açıkça birbiriyle ilişkilidir. Bunlardan birincisi, araştırmaya katılımlarının serbest ve bilgiye dayalı olmasını sağlayarak çocukları korumaktır. Bu, genellikle, araştırma ve amaçları hakkında açık yazılı ve sözlü açıklamalar yaparak ve çocuklara düşünmeleri ve araştırma hakkında soru sorma fırsatları tanıyarak sağlanır. İkinci etik zorunluluk, araştırmaya katılımın çocuğun yararına olmasını sağlayacak önlemleri almaktır. Çocukların bu kararı tek başlarına alamayacakları varsayıldığından burada genellikle çocuğun katılımı için ebeveyninden ya da yasal vasisinden izin alınması gündeme gelir. Üçüncü zorunluluk ise en güç durumdaki çocukların araştırma kapsamı dışında kalmamasını sağlamaktır. Öyle ki çocukların güç durumlarına ilişkin kanıtlar yardıma en fazla ihtiyacı olan çocukları da temsil etsin.

Sayısı az da olsa özel durumları olan bir grup çocuk açısından bu üç etik zorunluluk birbiriyle açık çelişki içindedir ve bu da araştırmacının karşısına bir dizi etik ikilem çıkartır. Sahra Güneyi Afrika'da AIDS salgını yüzünden çocuklar ya da gençler tek başlarına aile reisi konumuna gelmişlerdir. Bunlar, yetişkinlerin hastalık yüzünden öldüğü ailelerdir ve aile/hane reisleri çocukların kendileri ya da 18-25 yaşlarında gençler olmuştur. Böyle durumlarda çocuğun araştırmaya katılımına onay verecek bir ebeveyn ya da vasi ortada yoktur. Araştırmamız ayrıca belirli bir grup çocuğun varlığına da işaret etmiştir: Kimi çocuklar araştırmaya katılmayı çok istemekte, ancak başlarındaki kişiler buna izin vermemektedir; çünkü çocuklardan sorumlu olan bu kişilerin kendileri istismarcı durumdadır ve araştırmacının bunu ortaya çıkarmasını istememektedir. Son olarak bir başka grup çocukla daha karşılaştık: Bu çocuklara bakan kişiler de çocukların araştırmaya katılmasını istememektedir; çünkü bu kişiler uyuşturucu içindedir ve durumlarının araştırma yüzünden ortaya çıkmasından kaygı duymaktadır.

Bu tür durumlarda çocuktan sorumlu olan kişinin onayının alınması yetişkin bakıcının olmayışı ya da yetişkinlerin baktıkları çocuk pahasına kendi çıkarlarını korumaları nedeniyle imkânsızdır. Gelgelelim bu çocuklar en güç durumdaki çocuklar arasındadır ve onların ihtiyaçlarının araştırmada kapsanması temel önemdedir.

Yapılan tercihler:

Araştırma ekibi bu ikilemi bir dizi grupla tartıştı: güç durumdaki çocuklarla ilgili çalışmalar yapan HDK'lar, Oxford Üniversitesi ile Güney Afrika Üniversitelerinin araştırma etiği kurulları. Soruyu, araştırmanın çocuk dostu hale getirilmesine yardımcı olan Güney Afrika Çocukları Danışma Grubumuzla da ele aldık. Ayrıca, bu alandaki yasal düzenlemeleri ve ilgili literatürü de inceledik (bakınız, Güney Afrika Sağlık Bakanlığı Araştırma Etiği Kılavuzları).

Böyle durumlarda çocukların güvendikleri bir başka yetişkini belirlemelerine izin verdik; örneğin bir öğretmen veya sosyal çalışmacı (bakan kişilerin çocukları istismar ettikleri ya da sömürdükleri durumlarda) ya da yakın bir akraba, dede, nine gibi (çocukların yasal vasilerininin olmadığı durumlarda). Bu kişiler çocukların araştırmaya katılmaları için onay verebilecekti. Dikkat edilmesi gereken nokta şudur: Bu yaklaşıma, hiçbir zaman, öyle kolay geldiği için vasi onayı zorunluluğundan kurtulmak için başvurulmamıştır ve araştırma ekibimiz bu konuda titiz bir eğitimden geçirilmiştir. Eğer çocuklar herhangi bir istismar ya da sömürü bildiriminde bulunmuşlarsa, sağlık hizmetleriyle sosyal hizmetlere yönlendirme yapılmış, bu da ilgili çocukların tam bilgisi ve onayı dâhilinde gerçekleştirilmiştir.

Onay sürecinde, çocukların ve yetişkinlerin araştırmaya katılımı ile ilgili her tür bilgiyi almaları ve her tür beklentinin ortaya konulması da önemlidir. Onay ve bilgilendirme formları ilgili kişilerin birinci dillerinde okunmuş, teknik terimlere başvurulmadan basit ve açık bir dille kaleme alınmıştır. Araştırmanın her aşamasında çocuklar ve vasilerine ya da aday gösterilen yetişkinlere onay konusu bir kez daha sorulmuştur.

Kendinize sorular/düşünceler:

- Araştırmanızda mutlaka yer alması gerektiğini düşündüğünüz güç durumdaki özel bir çocuk kesimi var mı?
- Bu kesimlere, durumlarını daha da güçleştirmeden nasıl yaklaşabilirsiniz?
- Araştırmanın yapılacağı ülkede çocukların araştırmaya katılmalarına ilişkin yasal düzenlemeler nasıl?
- Araştırma alanlarınızda okuryazarlık düzeyleri ne durumda? Katılımcıların onay sürecini gerçekten anlamış olduklarından nasıl emin olabilirsiniz?
- Araştırmayı planlama ve bilgilendirme süreçlerine çocukları nasıl dâhil edebilirsiniz?
- Araştırmanın ortaya çıkardığı güç durumdaki çocuklar için o yörede hangi hizmetler bulunuyor?

Katkıda bulunan: Lucie Cluver, Franziska Meinck ve Mark Boyes. Young Carers South Africa, Oxford Üniversitesi.

ISBN: 978-88-6522-023-8

Uluslararası Çocuk Merkezi
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs,
Kütüphane Binası, 06800 Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66
Faks: +90 312 266 46 78
e-mail:icc@icc.org.tr

www.icc.org.tr

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütülen ve Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliği, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlülük kabul etmez.

